

Prof. dr hab. Nella Nyczkała

Duchowe dziedzictwo Jana Pawła II fundamentem rozwoju pedagogiki katolickiej

Pochodzi z Ukrainy. Zamieszkała w Kijowie. Ukończyła Kijowski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny. Doktor habilitowany nauk pedagogicznych w zakresie teorii i historii pedagogiki. W 1988 r. otrzymała tytuł profesora nauk pedagogicznych i psychologicznych. Związana z Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy. Wypromowała 20 doktorów i wielu magistrów. Jest autorką ponad 400 prac naukowych, w tym 150 opublikowanych w ciągu ostatnich lat. Od 2004 r. wykładowca na WZNoS KUL w Stalowej Woli. Współredaktor kilku czasopism pedagogicznych w Polsce, organizator wielu konferencji i sesji naukowych. Prowadzi badania w zakresie myśli pedagogicznej Jana Pawła II.

„Wychowanie – służy w szczególnym tego słowa znaczeniu uczłowieczeniu człowieka. Człowiek będąc człowiekiem od pierwszej chwili swego poczęcia w łonie matki, stopniowo uczy się być człowiekiem i ta podstawowa wiedza utożsamia się z wychowaniem. Jest on przyszłością swej rodziny i całej ludzkości – jednak przyszłość człowieka związana jest nierozzerwalnie z wychowaniem”¹
(Jan Paweł II)

Dziedzictwo Ojca świętego Jana Pawła II to ogromny duchowy i intelektualny skarb, który ma światowe znaczenie. Podkreślić należy, że pełni ono specjalną funkcję na różnych poziomach – międzynarodowych, państwowych, lokalnych oraz związanych z różnymi kierunkami naukowego poznania. Ta olbrzymia skarbnica jest niewyczerpanym źródłem wysokiej duchowości, encyklopedycznej wiedzy, twórczości oraz aktywności poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie dróg rozwoju człowieczeństwa w XXI wieku i trzecim tysiącleciu. Bez wątplenia, ta encyklopedyczna skarbnica zawiera bardzo dużo składników. One są bardzo ściśle powiązane między sobą, systematycznie oddziaływają wzajemnie

na siebie i wzbogacają się nawzajem, jak krwionośne żyły w ludzkim organizmie. Wśród nich można wyodrębnić pedagogiczne i psychologiczne kierunki, które są szeroko i głęboko przedstawione w wielu pracach Jana Pawła II. Ich dogłębna analiza w historycznym, filozoficznym, socjologicznym, a także psychologiczno-pedagogicznym i dydaktycznym aspekcie daje podstawy dla teoretycznego uzasadnionego wniosku o tym, że dziedzictwo Ojca Świętego jest fundamentem dalszego rozwoju pedagogiki katolickiej na początku XXI wieku.

W tym artykule dokonamy próby uzasadnienia tezy i poglądu na podstawie analizy poszczególnych prac Jana Pawła II oraz twórczego dorobku polskich uczo-

nych z zakresu pedagogiki katolickiej.

Po pierwsze: fundamentalne prace, wydane w Watykanie i Polsce pod koniec XX i na początku XXI wieku, w sposób szczególnie charakteryzują drogi i warunki rozwoju Jana Pawła II jako wybitnego uczonego pedagoga i psychologa. Przede wszystkim można to zobaczyć w przepięknym dziele wydanym w dwóch tomach pt. „Jan Paweł II. Dzień po dniu. Ilustrowany Kalendarium Wielkiego Pontyfikatu 1978-2005”. Przeglądając 1327 stron obu dokumentalnych tomów, byłam zachwycona wielkim duchem Człowieka i Jego potęgi przełomu XX i XXI wieku. Na przedostatniej stronie tego encyklopedycznego dzieła czytamy słowa Ojca świętego: „W miarę, jak zbliża się kres mego ziemskiego życia, wracam pamięcią do jego początku, do moich Rodziców, Brata i Siostry (której nie znam, bo zmarła przed moim narodzeniem), do wadowickiej parafii, gdzie zostałem ochrzczony, do tego miasta, mojej młodości, do rówieśników, koleżanek i kolegów ze szkoły podstawowej, z gimnazjum, z uniwersytetu, do czasów okupacji, gdy pracowałem jako robotnik, a potem do parafii w Niegowici i krakowskiej św. Floriana, do duszpasterstwa akademickiego, do środowiska...do wielu środowisk w Krakowie, w Rzymie...do osób, które Pan mi szczególnie powierzył – wszystkim pragnie powiedzieć jedno: Bóg Wam zapłaci”². Zaś na stronie ostatniej zamieszczony został wzruszający plakat ze słowami: „Nie mogliśmy zatrzymać Cię na tym świecie, ale nigdy nie wypuścimy Cię z naszych serc!!!”³. Wszystko to zostało

napisane na tle namalowanego serca. Z podobnymi plakatami stali w Rzymie ludzie z różnych kontynentów świata w ostatnim dniu życia Jana Pawła II. W tych słowach Ojciec św. niczym sam przewracał kartki swego życia, swoje duchowe drogi, na których kształtowała się jego osobowość Człowieka wysokiej duchowości, który odważnie łamał stereotypy, łączył, integrował ludzi całego świata, reprezentantów różnych religii i obrządków. Podczas 104 odbytych podróży zagranicznych Jan Paweł II odwiedził wszystkie kontynenty, był w wielu krajach wcześniej zamkniętych dla działalności duszpasterskiej Kościoła.

Po drugie: należy wypowiedzieć myśl o tym, że katolicka nauka społeczna, naukowa definicja która została określona w ósmym tomie encyklopedycznego wydania Naukowego Towarzystwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ma wyjątkowo ważne znaczenie dla sprawy rozwoju pedagogiki katolickiej w warunkach informacyjno-technologicznego społeczeństwa na początku XXI wieku. Czytamy tam m.in.: „W eksplikacji Jana Pawła II, odwołującego się do światła objawienia, katolicka nauka społeczna: 1° nie jest „trzecią drogą pomiędzy kapitalizmem a marksistowskim kolektywizmem, powinna być obecna w każdym ustroju społeczno - gospodarczym i politycznym, aby ocenić go z punktu widzenia godności i praw człowieka (powołaniem Kościoła nie jest tworzenie systemów, programów gospodarczych i politycznych oraz technicznych, ich rozwiązywanie, wykraczające poza ocenę moralną), 2° nie jest jakąś łagodniejszą

² Jan Paweł II. Dzień po dniu. Ilustrowane Kalendarium Wielkiego Pontyfikatu 1978-2005. t. 2, s.1326.

³ Tamże, s.1327.

alternatywą w rozstrzygnięciu kwestii społecznych (pionierzy upowszechnienia w krajach Trzeciego Świata teologii wyzwolenia odrzucili katolicką naukę społeczną i oparli się na metodzie marksistowskiej, zapominając, że w tym wypadku metody nie można oddzielać od materialistycznej ideologii), 3° nie jest też ideologią, w sensie poglądów filozoficzno - społecznych i społeczno - gospodarczych, na podstawie których zmierza się do konkretnych rozwiązań społeczno-ustrojowych (tak pojęta ideologia często wyraża interes klasowy, np. ideologia marksistowska), 4° jako „kategoria niezależna” stanowi „dokładne sformułowanie wyników pogłębionej refleksji nad złożoną rzeczywistością ludzkiej egzystencji w społeczeństwie i w kontekście międzynarodowym, przeprowadzonej w świetle wiary i tradycji kościelnej; jest częścią teologii (zwl. teologii moralnej), a w centrum jej zainteresowań znajduje się Ewangelia o człowieku oraz jego doczesnym i transcendentnym powołaniu”⁴.

Uważamy, że wyjątkowo wartościowym naukowym źródłem dla badania problemów pedagogiki katolickiej jest „Wielka Encyklopedia Jana Pawła II: 1920-2005” pod. red. Grzegorza Połaka (do roku 2005 zostało wydano 6 tomów S - Ż). W artykule „Nauka społeczna Kościoła”, opublikowanym w tomie czwartym, ukazały się tezy filozoficzne, opracowane przez Jana Pawła II⁵, w których, między innymi, są zawarte takie słowa dotyczące nauki społecznej Kościoła: „Nauka ta należy przeto nie do dziedziny

ideologii, lecz teologii, zwłaszcza teologii moralnej. Nauczanie i upowszechnianie nauki społecznej wchodzi w zakres ewangelizacyjnej misji Kościoła. A ponieważ chodzi o naukę zmierzającą do kierowania postępowaniem człowieka, wynika z niej jako konsekwencja „zaangażowania dla sprawiedliwości” według roli, powołania i warunków każdego. Do sprawowania posługi ewangelizacji na polu społecznym, która jest aspektem prorockiej funkcji Kościoła, należy także ukazywanie zła i niesprawiedliwości. Należy jednak wyjaśnić, że przepowiadanie zawsze jest ważniejsze od oskarżania. To ostatnie nie może być jednak oderwane od przepowiadania, dające jemu prawdziwą stałość i moc wyższej motywacji. Społeczna nauka Kościoła winna dzisiaj bardziej niż dawniej otworzyć się na perspektywę międzynarodową w duchu Soboru Watykańskiego II, ostatnich encyklik papieskich, a zwłaszcza tej, którą tu wspominamy. Nie będzie zatem zbyt rzadką rzeczą rozważyć i zgłębić na nowo w tym świetle tematy i charakterystyczne uwarunkowania podjęte w ostatnich latach przez Magisterium. Pragnę tu zwrócić uwagę na jedno z nich: opcję czy miłość preferencyjną na rzecz ubogich. Jest to rodzaj opcji, czyli specjalna forma pierwszeństwa w praktykowaniu miłości chrześcijańskiej, poświadczona przez całą Tradycję Kościoła. Odnosi się ona do życia każdego chrześcijanina, które ma być naśladowaniem życia Chrystusa, ale stosuje się również do naszej społecznej odpowiedzialności, a zatem do stylu

⁴ W. Piwowarski. Katolicka Nauka Społeczna. [w:] Encyklika Katolicka. Tom VIII. Język-Kino. Lublin 2000, s.1086-1087.

⁵ Nauka Społeczna Kościoła. [w:] Wielka Encyklopedia Jana Pawła II 1920-2005. T.IY K - Kultura chrześcijańska – N – Niemcy, (red.) G. Polaka. Warszawa 2005, s. 270.

naszego życia, do decyzji, które trzeba stosownie podejmować w odniesieniu do własności i użytkowania dóbr. Dziś, gdy kwestia społeczna nabrała wymiarów światowych, owa miłość preferencyjna oraz decyzje, do jakich pobudza, nie mogą nie obejmować wielkich rzesz głodujących, żebrzących, bezdomnych, pozbawionych pomocy lekarskiej, a nade wszystko nie mających nadziei na lepszą przyszłość; nie można nie brać pod uwagę istnienia rzeczywistości. Niezauważenie ich oznaczałoby upodobnienie się do „bogatego smakosza”, który udawał, że nie dostrzega żebraka Łazarza leżącego u bramy jego pałacu (por. Łk 16, 19-31)” .

Zwróćmy też uwagę na cykl monografii oraz naukowych prac zbiorowych, poświęconych myśli Jana Pawła II dla rozwoju cywilizacji ludzkiej, wychowaniu współczesnych i przyszłych pokoleń. „Kościół w czasach Jana Pawła II” – to unikatowa księga przygotowana przez ludzi nauki KUL, która okazała się drukiem w Lublinie w roku 2005. Prof. dr hab. Stanisław Wilk, obecny Rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II we wstępnym artykule pisze: „Jan Paweł II – wierny świadek Kościoła” określa kluczowe kierunki w działalności Ojca Świętego, które mają nieprzeciętne znaczenie tak dla rozwiązania współczesnych ostrych przeciwności i problemów w rozwoju ludzkości na dziś i dla przyszłości. Na przykład, o bardzo ważnym znaczeniu problemów macierzyństwa i rodziny w działalności Ojca świętego świadczy to, że „W 1983

r. powołał „Papieską Radę do spraw Rodziny”, a w 1982 r. „Papieski Instytut Studiów nad Małżeństwem i Rodziną przy Uniwersytecie Laterańskim”. W roku 1983 ogłosił *Kartę Praw Rodziny*, a rok 1994 ogłosił *Rokiem Rodziny*. Przejawem jego troski o rodzinę są dokumenty adhortacja *Familiaris consortio* (1981), instrukcja *Donum vitae* (1987), instrukcja *O szacunku dla rodzającego się życia i godności jego przekazywania* (1988) oraz encyklika *Evangelium vitae* (1995). Pod wpływem tej papieskiej inspiracji w roku 1998 w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologii został utworzony Instytut Nauk o Rodzinie. Jan Paweł II w swoim nauczaniu poruszał wszystkie aktualne problemy nurtujące nie tylko Kościół, ale i świat oraz współczesną kulturę. Stawał w obronie sprawiedliwości społecznej, ostrzegał przed zgubnymi skutkami cywilizacji śmierci, bronił praw i godności każdego człowieka od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci”⁶.

Dalej Rektor ks. St. Wilk pisze: „W krajach ubogich („Trzeciego Świata”) Jan Paweł II nawoływał do wprowadzania zasad sprawiedliwości społecznej i ekonomicznej, respektowania praw i godności człowieka. W krajach wysoko rozwiniętych ostrzegał przed niebezpieczeństwem materializmu praktycznego i przed uznawaniem priorytetu dóbr materialnych nad duchowymi”⁷.

Jan Paweł II był Papieżem pokoju i pojednania, ale także odważnym obrońcą prawdy oraz wartości chrześcijańskich i ogólnoludzkich. Nie był człowiekiem konformizmu, zawsze był nieugięty wo-

⁶ S.Wilk. Jan Paweł II – wierny świadek Kościoła. [w:] Kościół w czasach Jana Pawła II. Lublin 2005, s. 5.

⁷ S.Wilk. Jan Paweł II – wierny świadek Kościoła. [w:] Kościół w czasach Jana Pawła II, Lublin 2005, s. 6.

bec ideologii i stał się wobec nich „znakiem sprzeciwu” (por. Łk 2, 34)”⁸.

Reasumując należy powiedzieć, że tezy odnośnie organicznego połączenia wartości chrześcijańskich i ogólnoludzkich mają metodologiczne, prognostyczne znaczenie dla rozwoju pedagogiki katolickiej.

Do 25 rocznicy pontyfikatu Jana Pawła II Polskie, Wydawnictwo Encyklopedyczne w Radomiu zrobiło wspaniały prezent – wydało wyjątkowo wartościową księgę „Encyklopedię Nauczania Społecznego Jana Pawła II” pod. red. ks. prof. dra hab. Andrzeja Zwolińskiego. Każdy ze 125 artykułów, opublikowanych w tej encyklopedii zawiera cztery główne elementy:

- wstępne (ogólne) wyjaśnienie terminu (etymologia, pierwsze użycie w dokumentach katolickiej nauki społecznej, zakres pojęciowy);
- szkic historycznego rozwoju rozumienia tego pojęcia;
- esej na temat nauki Jana Pawła II w zakresie określonym hasłem – istotny dla całości treści;
- podstawową literaturę, w tym przede wszystkim najpoważniejsze wypowiedzi Jana Pawła II na dany temat oraz literaturę przedmiotową”⁹.

Mimo tego, że w tym wydaniu nie ma artykułu pod tytułem „Pedagogika katolicka”, jednak treść wielu z tych artykułów dotyczy różnych aspektów wychowania, działalności pedagogicznej, rozwoju systemów oświaty. Redaktor naczelny tej encyklopedii A. Zwoliński kończy wstęp prostymi, bliskimi każdemu człowiekowi, głębokimi słowami

Jana Pawła II „Nie należy się wstydzić – jak to często niestety bywa nauki społecznej Kościoła – to ona jest środkiem zawstydzenia innych”¹⁰.

Po trzecie: dla dalszego rozwoju pedagogiki katolickiej, jako dziedziny naukowej wiedzy, pedagogicznej subdyscypliny i przedmiotu nauczania na studiach wyższych, według nas, należy przeanalizować i obiektywnie ocenić cały dorobek Jana Pawła II. Jak zaznacza Alina Rynio, w Polsce do rozwoju katolickiej myśli pedagogicznej przyczynili się: „M. Łęczycki, S. Konarski, H. Kołłątaj, S. Staszic, A. Cieszkowski, S. Papczyński, E. Bojanowski, B. Markiewicz, P. Semenko, H. Kajsiewicz, M. M. Darowska, J. z Działyńskich Zamoyska, C. Plater-Zyberkowna, L. Zarzecki, A. Chmielowski, J. Woroniecki, W. Gadowski, K. Michalski, J. Bilczewski, F. Sawicki, W. Kosiński, S. Podoleński, J. Mirski, B. Żulińska, K. Górski, K. Mazurkiewicz, J. Stepa, W. Jasiński, Z. Bielawski, J. Młynarczyk, J. Kuchta, M. L. Kaczmarek, S. Paras, S. Kunowski, F. Blachnicki, S. Wszyński, F. W. Bednarski, J. Tarnowski i wielu innych.”¹¹

Ważnym wydarzeniem politycznym w naukowym życiu Polski było ukazanie się drukiem usystematyzowanej pracy „Pedagogika katolicka. Zagadnienia wybrane” pod red. A. Rynio. Jeśli zwrócić się ku strukturze tej pracy zbiorowej, to można pojąć twórczy zamysł jej autorów. Część I „Podstawowe założenia i cele pedagogiki katolickiej”; część II – „Profile i ideały wychowania katolickiego w ujęciu wybranych pedagogów”; część III – „Rola rodziny, szkoły i nauczyciela w wy-

⁸ Tamże, s. 6.

⁹ Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II. A. Zwoliński (red.). Radom 2003, s. 619

¹⁰ Tamże.

¹¹ A. Rynio. Katolicka myśl pedagogiczna – próba syntezy. [w:] Pedagogika katolicka.

chowaniu chrześcijańskim”¹². Jak widać, wiodącymi są konceptualne zagadnienia odnośnie celów pedagogiki katolickiej, jej przedmiotu. Dr hab. A. Rynio porusza szereg pytań problemowych, na które należy szukać właściwych odpowiedzi na drodze dalszych poszukiwań naukowych: „Jakie treści i wymiary są istotne dla wychowania chrześcijańskiego? Jaka jest jego historia? Do czego sprowadzają się istotne cele i ideały? Jakie funkcje w wychowaniu są przypisywane Tradycji Kościoła? Co daje jej znajomość człowiekowi? Co to znaczy, że wychowanie chrześcijańskie ma być „integralne w wymiarach”, „zdecydowane jako gest” i „wspólnotowe w realizacji”? W czym tkwi klucz do zrozumienia natury tego wychowania? Do czego sprowadza się jego metoda? Co czyni człowieka ochrzczonego „płodnym, otwartym, wolnym i szczęśliwym na wieczność”? Jaka rola w tym względzie przypada rodzinie, szkole, Kościołowi, osobom znaczącym i samemu człowiekowi? Na jakie trudności natrafia realizowane na drodze wychowania wezwanie do doskonałości chrześcijańskiej? Wreszcie jakie warunki musi ono spełnić, aby być skutecznym?”¹³. Podkreślimy, że każde z wyżej wymienionych pytań retorycznych – to są ważne kierunki naukowych badań, połączone z pedagogiką ogólną oraz jej subdyscyplinami¹⁴.

Według nas zasługuje na wysoką ocenę naukową cykl prac zbiorowych, wydanych przez ks. dra hab. Jana Zimnego, ukiepunkowanych na pogłębienie oraz dalszy rozwój pedagogiki katolickiej, w tym „Szkolnictwo katolickie w myśli Kościoła” (Stalowa Wola 2007); „Aktualne wyzwania

dla nauk społecznych” (Rużemberok – Kijów - Sandomierz, 2006), „Pedagogika na dziś” (Stalowa Wola 2005); „Musicie od siebie wymagać” (Stalowa Wola 2007); „Europa dwóch płuc” (Sandomierz 2006), „Współczesne zagrożenia rodziny” (Sandomierz 2006) i in. Uważam, że utworzenie Katedry Pedagogiki Katolickiej na Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli – to bardzo ważny krok Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, który będzie sprzyjał pojednaniu wysiłków uczonych-teologów, filozofów, pedagogów, psychologów, socjologów i in. w realizacji interdyscyplinarnych badań z problematyki pedagogiki katolickiej jako dziedziny wiedzy i jako Przedmiotu badań w ramach przygotowania absolwentów do pracy w wielu obszarach życia społecznego.

Najcenniejszym źródłem tych poszukiwań jest duchowe dziedzictwo Ojca Św. Jana Pawła II, jego Encykliki, adhortacje, Listy Apostolskie, Przemówienia i homilie oraz publikacje książkowe. Do tego należy dołączyć wyżej wymienione wydania encyklopedyczne oraz „Jan Paweł II. Encyklopedia Nauczania Moralnego” pod red. ks. prof., dra hab. J. Nagórniego i ks. dr hab. K. Jeżyny, wydane w Polskim Wydawnictwie Encyklopedycznym w Radomiu w 2005 roku.

Czas leci szybko... im bardziej on oddała się od 2 kwietnia 2005 roku, tym ważniejszym dla ludzkości, dla rozwoju nauki, w tym nauki pedagogicznej (jak też i takiej jej dziedziny jaką jest pedagogika katolicka) staje się duchowe dziedzictwo Jana Pawła II. Wartość tej skarbnicy nigdy nie przemienie.

¹² Tamże, s. 5-7.

¹³ Tamże, s.10.

¹⁴ Zob. :Pedagogika ogólna i subdyscypliny. Ł.Turoś (red.). Warszawa 1999, s. 611.